



Document base de treball

Taula de Deliberació

L'abordatge de la pobresa a Barcelona en el marc de l'Estratègia Europea 2020.

Definició conceptual
pobresa, vulnerabilitat i exclusió social

gener 2011

El present document pretén servir de base per a la reflexió de la **Taula de deliberació: L'abordatge de la pobresa a Barcelona en el marc de l'Estratègia Europea 2020, que tindrà lloc el dimecres 26 de gener de 2011.**

L'**objectiu central** de la taula és **analitzar com es fa front a la pobresa a la ciutat de Barcelona** i el seu abordatge en el marc de *l'estratègia Europa 2020: Una estratègia per un creixement intel·ligent, sostenible i integrador*.

Més concretament, presenta un petit resum conceptual per facilitar les intervencions tant dels iniciadors/es de debat, com dels membres de la fila 0 com de les persones assistents com a públic a la sessió de debat.

El document és el resultat d'una síntesi del document *Pobreza, desigualdad y cohesión social local: Análisis de experiencias significativas en políticas públicas locales en América Latina y Europa* elaborat pel Xavier Godàs i Pérez en el marc del Programa URB-AL III, i la *Guia de conceptes, instruments i habilitats per a la gestió i el lideratge relacional per uns Municipis Inclusius*, elaborat per Josep M^a Pascual i Esteve i Júlia Pascual Guiteras.

A continuació, es farà referència a les diferents definicions i conceptes que giren entorn el terme de pobresa, com són també la vulnerabilitat i l'exclusió social.

Els i les assistents, també disposaran de la següent documentació per a facilitar les seves intervencions:

- *Estratègia Europa 2020: Una estratègia per un creixement intel·ligent, sostenible i integrador*.
- Informe sobre pobresa i exclusió a la ciutat de Barcelona del CESB.

Pobresa

Per pobresa s'entén un conjunt de persones que es troben en un nivell de renda que es considera insuficient per cobrir les necessitats bàsiques a una societat o molt desigual en relació el conjunt de la població.

Hi ha dues formes de entendre i mesurar la pobresa:

- a. **Pobresa absoluta.** Situació en que no és possible satisfer les necessitats que es consideren bàsics o adequades en una societat concreta. Hi ha autors que dins de la pobresa entesa en termes absoluts, identifiquen la **pobresa de solemnitat**, és a dir, aquella situació en què no es satisfà els mínims vitals de subsistència física, és a dir, alimentaris, sanitaris, de residència, formació, etc.

Per a mesurar la pobresa en aquests termes s'acostuma a utilitzar l'Índex de Desenvolupament Humà(IDH)¹

- b. **Pobresa relativa.** Situació, en la que no s'accedeix a un nivell de vida mínimament adequat en el marc territorial de referència. Així una persona és pobre si presenta uns desavantatges econòmics respecte la resta de persones del seu entorn o àmbit social. La unió Europea defineix la pobresa en aquest sentit: "*totes aquelles persones que tenen un nivell de renda inferior al 60% de la renda mitjana*".

Es, per tant, una mesura més relacionada amb la desigualtat que amb la privació absoluta i, en conseqüència, conté un caràcter inherentment contextual.

La reducció de pobresa en termes absoluts es pot abordar amb polítiques de protecció social; en canvi, la lluita contra la pobresa relativa significa incidir en els processos estructurals de distribució de la renda en la societat. Per exemple, en cas que augmentessin el conjunt de rendes d'una comunitat de referència, però es mantingués la mateixa estructura de desigualtat de rendes, no faria canviar el percentatge de persones pobres de la comunitat. Això implica que en termes relatius, la disminució de persones en situació de pobresa només és possible reduint la dispersió de les rendes.

¹ Les Nacions Unides defineixen l'IDH sobre la base de tres variables combinades: expectativa de vida, conquestes educatives (alfabetització, mitjana d'anys d'educació formal, estudis superiores) i nivell d'ingrés relatiu al context.

La **pobresa** significa mantenir una posició de desigualtat en la distribució d'oportunitats i recursos materials en una societat i implica dificultat d'accés als recursos que procuren la cobertura de les necessitats bàsiques; i en conseqüència, és un important factor de risc d'exclusió.

Altres termes relacionats amb la pobresa:

Exclusió social

L'any 1974 el sociòleg francès René Lenoir, va introduir el concepte d'exclusió social, per tal d'assenyalar que no només la pobresa, referida a manca de recursos econòmics, sinó també d'altres factors poden impedir que les persones o grups tinguin un nivell de participació adequat en els àmbits socials considerats claus: laboral, econòmic, formatiu, socio-sanitari, residencial, relacional i polític².

El concepte d'exclusió social expressa el procés de separació d'un individu o grup respecte a les possibilitats laborals econòmiques, polítiques i culturals a les que d'altres (la majoria) sí tenen accés³.

El terme exclusió social en la seva amplitud, volia abastar junt a la pobresa un conjunt multidimensional de desvinculacions que afecten a molts sectors de la població⁴.

Conté una gran diversitat de factors explicatius, sexe, edat, origen ètnic o religió, discapacitat, classe social; i s'expressa a través de diferents formes, com són el fracàs escolar, precarietat laboral, debilitat de vincles afectius, infrahabitatge i sobreincidència de malalties, etc.

No hi ha un consens o un acord explícit per definir les variables que defineixen la situació d'exclusió social. Hi trobem, per exemple, des de quatre variables que defineix la Unitat Estratègica del govern Britànic⁵:

² Veure la Guia metodològica pels plans locals d'inclusió social de la Diputació de Barcelona (2008)

³ Definició d'exclusió social extreta del Diccionario de Sociología (VVAA..Madrid, Alianza, 1998, pàg. 285).

⁴ L'Eurostat, l'any 2000 va definir l'exclusió social com un fenomen multidimensional que impedeix als individus participar a la societat.

⁵ Strategic Unit. Strategic Audit of the UK. Londres, 2003.

- estar en atur,
- baix nivell d'ingressos (per sota el 60% de la renda mitjana o llindar de pobresa),
- tenir pocs vincles socials amb altres persones (inexistència o afebliment de la xarxa familiar, veïns, amics,...),
- viure en una zona caracteritzada per alts nivells de delinqüència, vandalisme, o gran deteriorament físic.

Fins a set variables per definir la exclusió social en una publicació de la Diputació de Barcelona sobre plans d'inclusió⁶ que s'identifiquen al quadre de la pàgina 5.

Vulnerabilitat i desvinculació social.

S'entén per vulnerabilitat la situació de fragilitat o risc de desvinculació social en que viuen importants col·lectius de persones.

La **desvinculació** és la situació de no participació en àmbits socials on desitjablement haurien de participar: ocupació, habitatge, nivell de renda, formació, vincles socials, etc.

La situació de vulnerabilitat social és produïda per importants factors estructurals en la nostra societat:

- *La diversificació multidimensional de la societat info-global.* En especial, la diversificació ètnico-cultural derivada del processos migratoris, la pluralitat de formes de convivència familiar i la configuració d'edats i les relacions intergeneracionals que se'n deriven.
- *La irreversible flexibilitat en els processos de producció* que comporta la denominada economia informacional i la creixent exigència de formació permanent en els processos productius.
- *La inaccessibilitat als serveis de benestar* per atendre a les noves demandes socials (formació permanent el llarg de la vida, sobre/envelliment, distribució i usos del temps, etc.) i l'insuficient política pública en determinats bens bàsics com l'habitatge.

⁶ Guia metodològica pels plans locals d'inclusió social de la Diputació de Barcelona (2008)

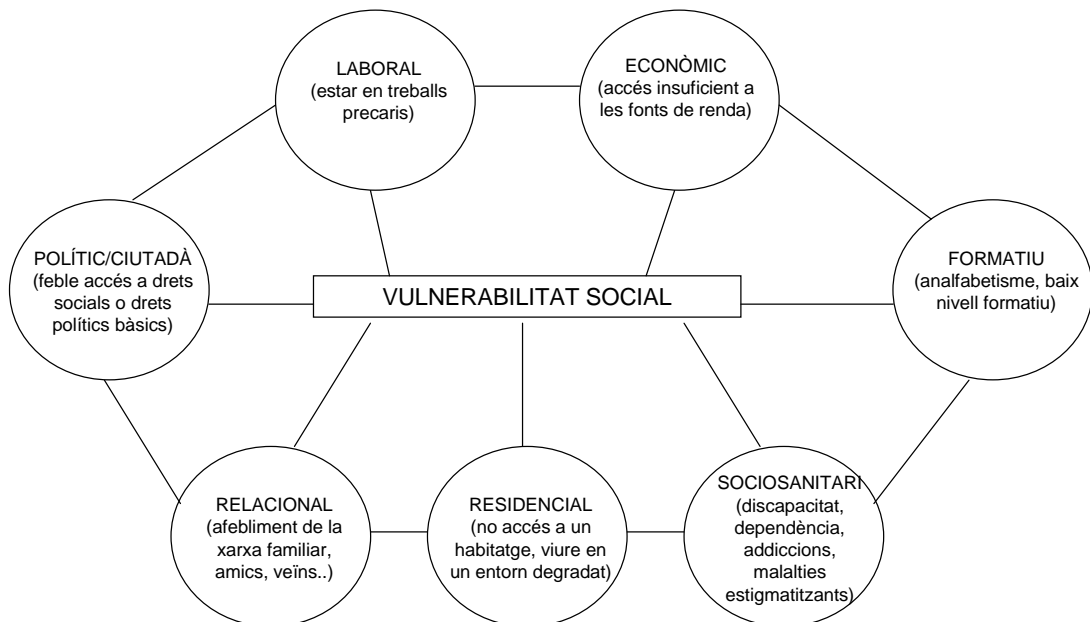
Cal diferenciar entre els termes:

- vulnerabilitat, que és una situació de risc (com per exemple ocupació precària),
- desvinculació, quan el risc s'ha convertit en realitat, la precarietat laboral s'ha convertit en atur,
- i exclusió social serà una etiqueta o estigma que es posa a persones que es troben en una o més situacions de desvinculació i que són objecte de segregació i control social específic: delinqüents, vandàlics, marginats, etc.

Les persones pobres són aquelles desvinculades en relació a un nivell de renda que es considera adequat (60% de la renda mitjana segons la UE) i només es considera excloses a les persones o col·lectius de pobres que són rebutjats sota l'etiqueta de vagabunds o marginats.

A la nostra societat, anomenada del coneixement, la vulnerabilitat es produeix a pràcticament tots els àmbits de la nostra vida social. En especial en els deu que assenyalarem a continuació:

Àmbits en què s'expressa la vulnerabilitat social



La situació de vulnerabilitat o fragilitat social a les nostres societats pot abastar més del 60% de la població, la desvinculació afectarà entre un 30% i un 40%⁷, (persones en atur, sense estudis, pobres, sense accés a serveis de benestar, etc.), i en canvi, les persones excloses en cap cas, poden arribar als dos dígits en una societat democràtica.

Les principals diferències entre pobresa i desvinculació social són⁸:

	Pobresa	Desvinculació Social
Context on s'inscriu	Societat industrial	Societat del coneixement
Tipus de desigualtat	Jerarquia material	Fractura relacional
Lògica evolutiva	Estabilitat / situació	Dinamisme / procés
Font generadora	Distribució desigual de renda	Multicausal
Forma d'expressió	Manca / insuficiència d'ingrés	Multidimensional

⁷ Aquests percentatges són una aproximació a tenir en compte de les diferents situacions de vulnerabilitat i de desvinculació: població amb atur, sense estudis, pobres, gent gran amb pensions mínimes, etc.

⁸ Pla Municipal per a la Inclusió Social de Barcelona.